

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ РЕПРОДУКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

УДК 159.923.2:316.6

ВАСИЛЬЧЕНКО Ольга Миколаївна

канд. психол. наук, доцент, докторант кафедри психології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля; старший науковий співробітник лабораторії політичної участі Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, м. Київ

У статті аналізується ступінь наукової розробки феномена репродуктивної поведінки й обґрунтовується можливість вивчення психологічної складової репродуктивної поведінки особистості з позицій системно-функціонального й культурно-історичного підходів, що відкриває принципово нові, більше ефективні концептуальні й методичні підходи дослідження багатьох важливих моментів формування, прогнозування, профілактики й корекції репродуктивної поведінки особистості.

Ключеві слова: *репродуктивна поведінка, статеві поведінка, репродуктивні потреби, репродуктивні наміри, репродуктивні моделі, знаково-символічне опосередкування, культурно-історичний підхід, системно-функціонально підхід*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИЗУЧЕНИЯ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ РЕПРОДУКТИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ ЛИЧНОСТИ

В статье анализируется степень научной разработки феномена репродуктивного поведения и обосновывается возможность изучения психологической составляющей репродуктивного поведения личности с позиций системно-функционального и культурно-исторического подходов, что открывает принципиально новые, более эффективные концептуальные и методические подходы исследования многих важных моментов формирования, прогнозирования, профилактики и коррекции репродуктивного поведения личности

Ключевые слова: *репродуктивное поведение, половое поведение, репродуктивные потребности, репродуктивные намерения, репродуктивные модели, знаково-символическое опосредование, культурно-исторический подход, системно-функциональный подход*

Репродуктивна поведінка - одна з найбільш значимих сфер людського життя. Біологічний зміст репродуктивної поведінки полягає в тому, що вона забезпечує постійне збереження людства як виду, і з нею певною мірою пов'язані всі основні потреби людини (потреба у задоволенні статевого потягу, потреба у безпеці, потреба у приналежності та любові, потреба у повазі, потреба у самоактуалізації).

“Репродуктивна поведінка - система дій і стосунків, яка опосередковує народження або відмову від народження дитини в шлюбі або поза шлюбом” [2]. Це визначення репродуктивної поведінки запропоноване В.А. Борисовим ще у 1970 і досі найчастіше використовується в соціологічній та демографічній літературі. Термін «репродуктивна поведінка» запозичений з біології де таке звужене (дітородіння або відмова від нього) тлумачення є доцільним. Але коли ми говоримо про відтворення людини - істоти біосо-

ціальної – не можна обмежитися лише констатацією факту народження нової істоти. Відтворення нової людини передбачає відтворення і її соціальної сутності – «народження» особистості. Тому при розгляді репродуктивної поведінки людини потрібно говорити як про «систему дій і стосунків, яка опосередковує народження або відмову від народження дитини», так і про догляд за дітьми, їхнє виховання й навчання, а також про набуття дорослими індивідами нових соціальних і психологічних властивостей, як суб'єктів репродуктивних дій. Акти репродуктивної поведінки не обмежуються тільки вузькою областю біологічної репродукції, але впливають на відтворення всього середовища людського існування. Особливості репродуктивної поведінки окремої особистості явно або латентно позначаються на протіканні діяльності й психічних процесів у всіх інших сферах активності людини, навіть у тих, які формально дуже далекі від суто репродуктивної поведінки. Незважаючи на настільки важливе місце, що займає репродуктивна поведінка особистості, вона рідко стає предметом психологічних досліджень. Численні факти, стосовно психології репродуктивної поведінки людини, були отримані в історії, етнології, біології, медицині, соціології, демографії, культурології, етології. Існуючі ж психологічні дослідження залишаються вкрай фрагментарними, стосуючись в основному області дослідження таких феноменів вхідних у структуру репродуктивної поведінки особистості як батьківська поведінка, материнська поведінка, шлюбні стратегії, емоційно-мотиваційні аспекти вибору інтимного партнера, тощо.

В.А. Борисов зауважує, «якщо сама структура поведінки визначається в психології як послідовність такого роду: потреба (імпульс), установка, мотив, дія, то історія вивчення демографіями репродуктивної поведінки розвивається у зворотній послідовності: результати поведінки, вивчення думок, установок і, нарешті, потреби родини в дітях» [2, 96]. Можна дійти висновку, що фіксація лише зовнішніх фактів поведінки є недостатньою – треба враховувати й внутрішні факти, соціально-психологічні структури – ціннісні орієнтації особистості, її установки, мотиви й потреби, адже репродуктивна поведінка виражається не тільки в зовнішніх учинках, репродуктивних подіях, але й у змінах цих внутрішніх структур, переконань, установок і мотивів.

Таким чином, структура індивідуальної поведінки (і репродуктивної в тому числі) є сукупністю регуляторів і взаємозв'язків між ними.

Репродуктивна поведінка особистості, як цілісний феномен випала з поля теоретичних досліджень у психології. Визнаючи декларативно психосоматичну єдність людини, академічна психологія обмежується переважно дослідженням різних рівнів усвідомлення тілесних функцій, не зауважуючи, що репродуктивна функція як і інші тілесні функції, у ході прижиттєвого формування в культурному середовищі втрачає свій природний характер і якісно змінюється, що наближує її по ряду істотних ознак до так званих вищих психічних функцій [1].

Тільки в людини ми можемо спостерігати поділ репродуктивної й ставової поведінки. У репродуктивній поведінці людини сексуальна складова

є необхідним, але не визначальним елементом. При цьому тільки людина статево поведінку використовує не біологічно задано (для відтворення виду), а для досягнення безлічі інших цілей - одержання задоволення, установлення близьких міжособистісних стосунків, підвищення соціального статусу, придбання матеріальних ресурсів. Як відомо, у тварин, статеві (коїтальна) і репродуктивна поведінка злиті, і представляють собою єдиний статоворепродуктивний поведінковий акт. Однак поступово у філогенезі тварин ці дві форми поведінки починають розділятися. Можна сказати, що показником розвиненості живої істоти є ступінь розділення статевої (коїтальної) й репродуктивної поведінки. Так, наприклад, у сучасних демократичних спільнотах, коїтальна поведінка, у переважній більшості сексуальних дій, не тільки ніяк не пов'язана з репродуктивною, але й навіть культивується як самостійний і самоцінний вид поведінки. І навіть, в ряді випадків, можна говорити про те, що виникає конфлікт між репродуктивною і коїтальною поведінкою. Цей конфлікт збільшується тим, що для обслуговування коїтальної поведінки існує ціла індустрія протизаплідних засобів і «розваг».

Організм, як самоціль статевого акту, - це сурогатна форма реалізації репродуктивного рефлексу. Тут відбувся «зсув засобу на мету». Тобто первісно біологічна мета (потомство) досягалася за допомогою такого засобу як коїтус. Потім засіб (коїтус) сам став виступати як самодостатня мета. Акцент із задоволення потреби в потомстві переноситься на одержання насолоди від статевого акту. Саме сполучення в такому випадку втрачає свій біологічний зміст. Традиційний статевий акт спрямований не на насолоду, а на зачаття й відбувається в ситуації порівняно слабкого акценту на оргазм, а більше спрямований на отримання потомства. Культивування оргазму, імовірно, можна розглядати як своєрідну форму прояву пригніченості репродуктивної функції. Чим більше людина орієнтована на оргазм при здійсненні статевого акту, тим більше подавлений репродуктивний рефлекс, і навпаки. Таким чином, культивування оргастичної поведінки можна розглядати як - специфічну сурогатну форму задоволення репродуктивної потреби.

І.С.Кон ще двадцять років назад поставив проблему місця психології в системі дисциплін, що вивчають сексуальність. Він вважає, що структурна організація сучасної сексології в ідеалі повинна нагадувати рівносторонній трикутник, три сторони якого являють собою біомедичні, соціокультурні й психолого-педагогічні дослідження. Всі ці дослідження повинні бути взаємозалежними, інакше вони не зможуть розкрити повноту своїх можливостей. Також він зазначає, що досягнутий у різних галузях науки рівень знань досить різний, а внаслідок міждисциплінарної роз'єднаності фахівці найчастіше взагалі не знають, що робиться в суміжних, а тим більше у віддалені від них науках. Це сильно гальмує як інтегративні процеси, так і розвиток окремих дисциплін [5]. Така сама ситуація спостерігається і з феноменом репродуктивної поведінки особистості. На сьогоднішній день не вироблено міждисциплінарної системи знання про репродуктивну поведінку особис-

тості, немає взаємодії представників різних дисциплін (медицини, соціології, демографії, психології), відсутня методологія цієї взаємодії. Натомість можна констатувати зазіхання представників різних галузей науки на володіння необхідним і достатнім знанням сутності феномена репродуктивної поведінки людини без належного урахування її *системної організації*. Актуальна проблема психології полягає в тому, щоб разом із представниками суміжних галузей знання розробити методологію й мову спільної діяльності по вивченню репродуктивної поведінки особистості для того, щоб забезпечити можливість перекладу досліджень цього складного феномена на якісно новий рівень, адекватний системній організації об'єкта дослідження.

Вивчення психологічної складової репродуктивної поведінки особистості з позицій *системно-функціонального* (Р.Л. Акофф, П.К.Анохін, Л.А.Бломендельф, Б.Ф. Ломов, С.Л. Рубінштейн, С.Д. Максименко та ін) і *культурно-історичного* підходів (Л.С. Виготський) відкриває принципово нові, більше ефективні, концептуальні й методичні підходи до багатьох важливих моментів формування, прогнозування, профілактики й корекції репродуктивної поведінки особистості.

Принципи і поняття системного підходу дозволять здійснити цільовий аналіз як системи загалом (репродуктивна поведінка особистості), так і окремих її складових (коітальна поведінка, шлюбна поведінка, батьківська поведінка, тощо). Розгляд системних властивостей репродуктивної поведінки особистості дасть можливість для всебічного вивчення її філо- та онтогенезу та детального аналізу її психологічної складової.

Культурно-історичний підхід, запропонований у свій час для розуміння закономірностей розвитку вищих психічних функцій, полягає в тому, що натуральні функції, перетворюючись у властиво людські - прижиттєво сформовані, соціальні за походженням, усвідомлені й у значній мірі довільно регульовані - радикально змінюються, і ця трансформація не проходить безслідно як для самої функції, так і для розвитку її можливих патологій. Таким чином, у руслі культурно-історичного підходу репродуктивна поведінка людини може бути представлена як прижиттєво сформоване психологічне утворення, що має ознаки вищої психічної функції, характеризується ієрархічною будовою, соціальним характером формування, знаково-символічним опосередкуванням і довільністю. Формування довільної регуляції репродуктивної поведінки радикально міняє її структуру й створює доступну для об'єктивного дослідження область можливої функціональної «культурної» складової репродуктивної поведінки особистості й, відповідно, сприяє появі «культурних» засобів, інструментів, ресурсів для психологічної корекції девіантних форм репродуктивної поведінки особистості.

Найважливіша в теоретичному відношенні перспектива психологічного дослідження репродуктивної поведінки людини полягає в можливості значного просування в рішенні проблеми конкретних механізмів інтеграції біологічного й соціального в людині. Як писав К. Маркс, голод, що задовольняється за допомогою ножа й виделки, - це вже не той же самий голод, що вгамовується за допомогою іклів і пазурів. Психологічний зміст цього

зауваження не тільки в тому, що зі зміною способу задоволення потреби міняється й сама потреба, але й у тому, що соціокультурна трансформація натурального феномена неминуче створює й специфічну область культурної норми й патології, закономірності якої не можуть бути виведені з біологічних основ.

Актуальним завданням психологічного дослідження феномена репродуктивної поведінки людини є перевірка гіпотези про те, що соціокультурні регламентації - у вигляді інтеріоризованої індивідом в онтогенезі системи соціальних норм, заборон і заохочень, у ході зміни реалізації біологічної функції через її знаково-символічне опосередкування, впливають на біологічну складову репродуктивної поведінки особистості й динаміку основних процесів у цій сфері не менше, ніж біологічні детермінанти.

Знаково-символічне опосередкування репродуктивної поведінки в людському співтоваристві є основним психологічним механізмом зближення репродуктивної функції по ряду істотних ознак з вищими психічними функціями. На сьогоднішній день учені, як в області медицини й фізіології, так і представники демографії, соціології, психології визнають, що на даному етапі культурно-історичного процесу існує саме таке співвідношення складових репродуктивної поведінки людини, коли можна стверджувати, що причину багатьох порушень репродуктивної й сексуальної сфери людини, включаючи різноманітні фізіологічні дисфункції, варто шукати насамперед не в біологічних детермінантах, а в соціокультурних регламентаціях репродуктивної поведінки особистості.

Так Ю.П. Зінченко вважає, «що загальна тенденція й перспектива розвитку феномена людської сексуальності в більшості культур полягає в поступовому, поетапному зближенні цієї споконвічно натуральної, не потребуючої участі свідомості репродуктивної функції й відповідних програмах поведінки, з вищими психічними функціями й у поступовому набутті людською сексуальністю всіх головних ознак вищих психічних функцій: прижиттєвості формування, усвідомленості та довільної регуляції» [4, 56].

Можна говорити й про закономірну періодичність переходів більшості соціумів від строгої, імперативної, репресивної парадигми до ліберальної парадигми соціальної детермінації репродуктивної поведінки.

Соціальні детермінації репродуктивної поведінки спостерігаються в еволюції задовго до появи людини. Донедавна вважалось, що на ранніх етапах філогенезу репродуктивна функція людини регулювалася тільки біологічно, подібно тому як це відбувається в співтовариствах деяких видів суспільних тварин. Але, починаючи з 60-х рр. XX століття з'являється усе більше науково достовірних даних про те, що репродуктивна поведінка тварин не цілком інстинктивна й не регулюється тільки програмою, однозначно закодованою в організмі. Дослідження показали, що поряд з генетично заданою програмою вищі тварини мають особливі механізми індивідуального наuczіння, при відсутності якого фізіологічно нормальна, здорова тварина виявляється нездатною до розмноження. Тобто, соціальна регуляція репродуктивної поведінки з'являється набагато раніше, ніж по-

чинається культурно-історичний процес. Натомість, вже самі ранні сліди матеріальної культури людини містять свідчення соціокультурної регуляції репродуктивної поведінки [5].

Можна припустити, що соціокультурна детермінація репродуктивної поведінки поряд з інстинктивною, біологічною детермінацією існувала в усі відомі історичні періоди. Форми її були різні в різних співтовариствах людей. Загальна тенденція розвитку цих форм, полягає в переході від інстинкту до соціально детермінованого наuczіння, потім до міфу, релігійної догми, а далі до соціально нормованої регламентованої репродуктивної поведінки сучасної людини. На певному етапі історії виникає система наукових знань, що підключається до цього регулятивного процесу, і здійснює перехід від наукової констатації до науково розробленого міфу - інструменту ефективної знаково-символічної регуляції репродуктивних актів в області ідеології, соціології, педагогіки, юриспруденції, медицини, психотерапії та інших важливих областей життя соціуму.

Роль соціалізації статевої функції найбільше докладно розглядається в психоаналітичних дослідженнях, однак сам механізм цього процесу залишається недостатньо зрозумілим. Самим складним для пояснення моментом є трансформація мимовільної фізіологічно детермінованої натуральної тілесної функції в довільну психологічно детерміновану.

Зрозуміти як відбувається трансформація мимовільної функції в довільну дозволяє культурно-історична парадигма. Спочатку концепція Л.С. Виготського розповсюджувалася на соціалізацію лише так званих «натуральних психічних функцій» - пам'яті, мислення, сприймання, мови, простежуючи опосередкування їх «психологічними знаряддями» - знаковими системами. Однак пізніше ця концепція одержала подальший розвиток, і в поняття «вищих» функцій виявилися включеними складні психологічні утворення, наприклад такі як тілесність людини, що перетворюється в ході онтогенезу в культурну тілесність (В.В.Ніколаєва, П.Д. Тищенко, А.Ш. Тхостов) [6; 7; 8]. Незважаючи на те що культурно-детерміновані форми тілесного людського буття до теперішнього часу недостатньо вивчені психологічно, сама можливість і основні принципи їхнього психологічного дослідження зрозумілися вже самим Л.С. Виготським. Визнавши доведеним факт набуття людською тілесністю ряду властивостей, що надають їй виразну структурну, генетичну й функціональну спорідненість із вищими психічними функціями, варто прийняти й те, що тілесність може й повинна бути розширена включенням у неї феномена репродуктивної поведінки особистості.

Л.С. Виготський вважав, що основна «властивість вищої психічної функції - оволодіння власним процесом поведінки» [3, 228], відповідно можна стверджувати, що репродуктивна функція на досить ранньому етапі філогенезу втрачає свій мимовільний природний характер. Слід також зазначити, що це єдина людська функція, канони реалізації якої фіксувалися навіть у рамках законодавства, у результаті чого сформувався ще один соціально детермінований регулятивний механізм цієї функції. Саме репродуктивна

функція найбільшою мірою відповідає ідеї «культурного розвитку» натуральних функцій, що полягає в тому, що «не природа, але суспільство повинне розглядатися як фактор детермінації поведінки людини» [3, 184].

Специфіка людської репродуктивної поведінки проявляється в тому, що природна потреба в продовженні роду - інстинктивна за своїм походженням, з чітко окресленим колом безумовних стимулів, яка реалізується у вигляді ланцюгового рефлексу в умовах, що відповідають цим безумовним подразникам - з якогось моменту починає підкорятися умовностям, що носять не біологічний, а соціальний характер, і трансформується в «генетично більше складну й вищу форму поведінки». Ієрархічність будови репродуктивної поведінки людини проявляється у феномені її повторного розщеплення, наприклад, у випадку ослаблення дії вищих регулятивних механізмів у ситуаціях алкогольного або наркотичного сп'яніння, станах патологічного афекту, лобовому синдромі або інших поразках коркових відділів головного мозку. Як і у випадку інших вищих психічних функцій на відміну від «нижчих», у подібних умовах результат полягає насамперед у тому, що «безпосередня злитість стимулів і реакцій у єдиному комплексі виявляється порушеною» [3, 116].

Точно так само, як і інші вищі психічні функції, репродуктивна поведінка людини характеризується прижиттєвим соціальним характером формування. Однак специфічність соціалізації репродуктивних актів визначається сполученням жорстких заборон з їх внутрішньою суперечливістю й не завжди явним формулюванням. Радикальна відмінність репродуктивної функції від інших вищих психічних функцій полягає в тому, що на інтерпсихічному етапі формування одночасно засвоюються як моделі реалізації (шлюбні стратегії, еталони вибору партнера, сценарії народження й виховання дитини, тощо), так і стереотипи гальмування функції (заборона на демонстрацію сексуальності, заборона на ранні й безладні сексуальні зв'язки, заборона на інцест, тощо).

У плані вивчення соціалізації репродуктивних актів доцільно ввести конструкт «соціальна репресія культури». Хоча для Л.С. Виготського поняття соціалізації не було пов'язане з репресивною функцією культури, можна припустити, що нема принципового обмеження для введення в контекст розгляду репродуктивної поведінки фактора соціальної репресії. Таке розширення поняття соціалізації дозволить використати переваги добре проробленої в сучасній західній філософії й психології теми репресивної функції культури й поєднати її з перевагами культурно-історичного підходу, у рамках якого можливо послідовно й ретельно проаналізувати конкретні механізми інтеріоризації.

У процесі соціальної детермінації репродуктивної функції з однієї сторони інтеріорізуються моделі реалізації («добре бути мамою», «добре женитися», «добре піклуватися про дітей»), а з іншого боку - система обмежень, правил, нормативів, що існує на початку у вигляді розгорнутої екстрапсихічної спільної діяльності дитини і його вихователів. Як зауважує М.Фуко «саме мовчання, речі, про які відмовляються говорити або які забороняють

називати, стриманість, що вимагається від ораторів, - все це є не тільки абсолютною межею дискурсу, іншою стороною, від якої він нібито відділений твердою границею, скільки елементами, що функціонують поруч зі сказаними речами, разом з ними й стосовно них у рамках погоджених стратегій. Не слід проводити тут бінарного поділу на те, про що говорять, і те, про що не говорять; потрібно було б спробувати визначити різні способи не говорити про це, установити, як співвідносяться ті, хто може й хто не може про це говорити, який тип дискурсу дозволений, або яка форма стриманості потрібна для одних і для інших. Має місце не одне, але безліч різних мовчань, і вони є складовою частиною стратегій, які стягаються й припиняють дискурси» [9, 123-124]

Відсутність теми сексуальності в прямому словесному спілкуванні може свідчити про зовсім протилежний феномен - мовчазними, але постійними присутності й контролі. Хоча із часу, описуваного М. Фуко, пройшло майже три століття, тема «асексуальної сексуалізації» зберігає свою актуальність. Яскравий приклад цього - сплеск в останні роки у протестантських країнах теми «sexual harassment» або «sexual abuse», що нав'язливо змушує виявляти схований сексуальний підтекст у самих звичних діяч. «Відсутність теми сексуальності в «пристойному суспільстві» насправді - виворіт її постійної присутності» [8].

Іншою особливістю інтерпсихічного етапу соціалізації репродуктивної функції, є суперечливість, подвійність пропонованих до сексуальності соціальних вимог. З одного боку, спонтанні статеві прояви повинні придушуватися, або бути обмежені вузькими рамками канонічної реалізації, з іншого боку, постійно підтримується й співіснує паралельно із цими рамками тема «чоловічої заповзятливості», активності, ініціативності, порушення табу», а також «жіночої привабливості», «піддатливості», «спокусливості». Соціальний, історично обумовлений, відносно суперечливий характер заборон і обмежень проявів репродуктивної функції тісно пов'язаний з особливостями формування довільної регуляції цих проявів.

Культурно-історична концепція формування вищих психічних функцій передбачає нерозривний зв'язок довільності функції з її знаково-символічним опосередкуванням. Для Л.С. Виготського ці аспекти вищої психічної функції нероздільні, тому що саме через знаково-символічне опосередкування й реалізується механізм довільності. Найважливіше досягнення культурно-історичної теорії полягає в доказі того факту, що символ, який опосередковує психічну функцію, є головним психологічним інструментом її довільної регуляції.

Знаково-символічне опосередкування репродуктивної функції людини є не просто особливістю цього феномена, або культурним артефактом, але, і в цьому його головне призначення, воно є наймогутнішим інструментом формування й регуляції станів, установок, цілей, мотивів, пов'язаних із потребою, та діяльністю в цілому, тобто всією системою психічних процесів, що обслуговують та забезпечують екзистенцію сексуальності у форматі заданому соціумом. Це найважливіший інструмент формування феномена

людської репродуктивної функції у всіх її значимих аспектах, включаючи, і деякі фізіологічні параметри.

Психологічні дослідження репродуктивної поведінки особистості в рамках культурно-історичного підходу є перспективним не тільки для психології. Вивчення психологічних закономірностей цього феномена є актуальним також для педагогіки, фізіології, медицини, соціології, юриспруденції, демографії.

Література

1. Арина Г.А. Психосоматический симптом как феномен культуры // Телесность человека: междисциплинарные исследования. М., 1991. С. 45—53;
2. Борисов В. Л., Демография и социальная психология, М. 1970. - 123 с.
3. Выготский Л.С. Исторический смысл психологического кризиса // Выготский Л.С. Собр. соч.: В 5 т. М., 1982. Т. 1.- 362 с.
4. Зинченко Ю.П. Философско-психологические аспекты изучения репродуктивной функции Вестник Московского университета. Серия 7. Философия. №5. 2003. С. 53-61.
5. Кон И.С. Введение в сексологию. М., 1989. - 160 с.
6. Николаева В.В. Личность в условиях хронического соматического заболевания: Автореф. дис. ... докт. психол. наук. М., 1992. - 20 с.
7. Тищенко П.Д. Психосоматическая проблема (объективный метод и культурологическая интерпретация) // Телесность человека. С. 26—35;
8. Тхостов А.Ш. Психология телесности. М., 2002. - 210 с.
9. Фуко М. Воля к истине. М., 1996. С. 123-124.

In article is analyzed the level of scientific studying of a phenomenon of reproductive behaviour and have been proved the possibility of studying of a psychological component of reproductive behaviour of the person from positions of systemic-functional and cultural-historical approaches, that opens essentially new, more effective, conceptual and methodical approaches of research of many important components of formation, forecasting, preventive maintenance and correction of reproductive behaviour of the person.

Keywords: *reproductive behaviour, sexual behaviour, reproductive requirements, reproductive intentions, reproductive models, sign-symbolical mediation, the cultural-historical approach, the systemic-functional approach.*